

Antoni Martí i Guàrdia

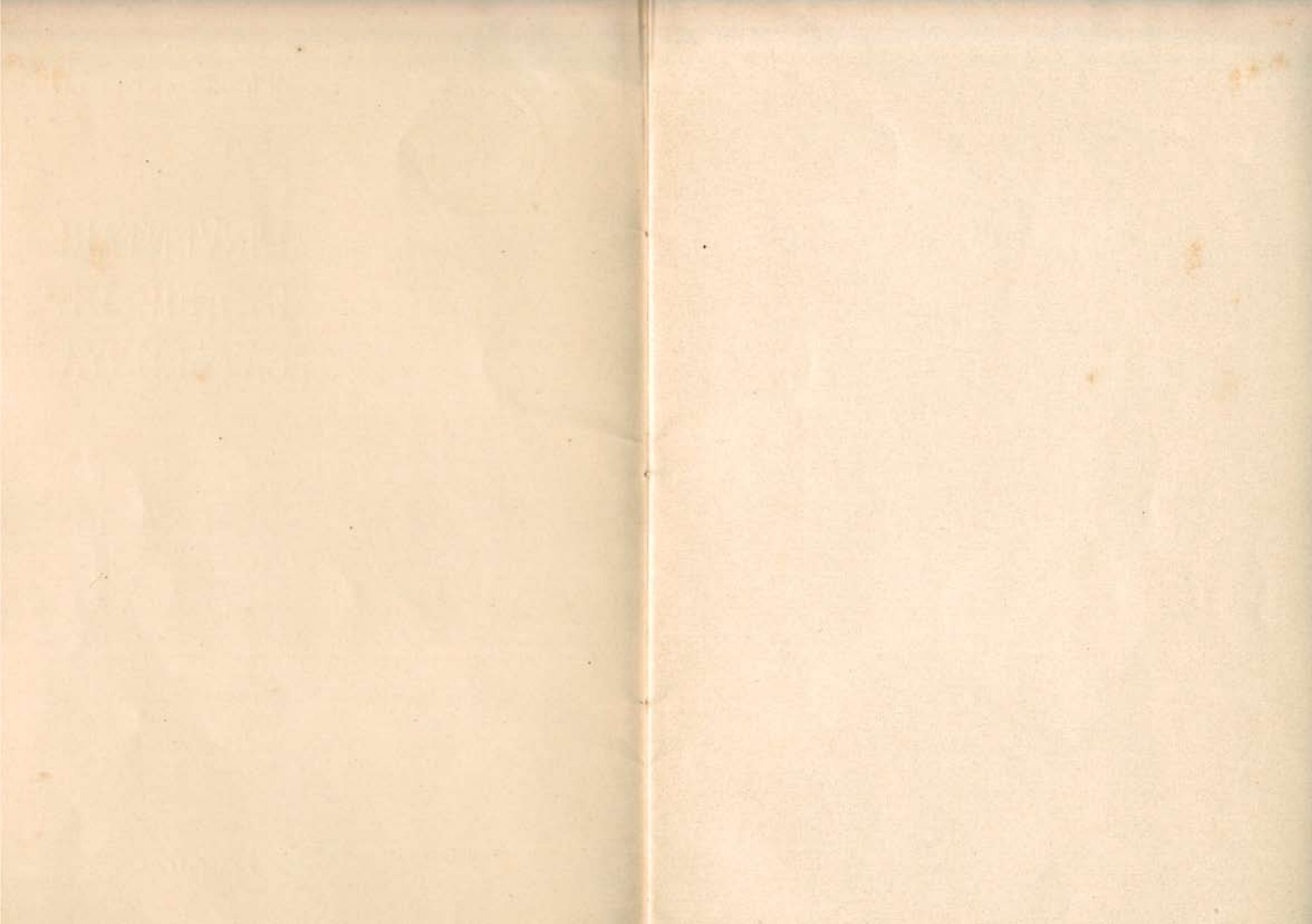
7/4571/
MAR.

GERONI MARTORELL

L'INVENTARI
GRAFIC DE
CATALUNYA

BARCELONA, 1909

L'INVENTARI GRAFIC DE CATALUNYA

GERONI MARTORELL

L'INVENTARI GRAFIC DE CATALUNYA

BARCELONA

TIFOGRAFIA «L'AVENÇ», RAMBLA DE CATALUNYA, 24

1909

DAVANT de l'Exposició de postals de Catalunya que en aquest CENTRE EXCURSIONISTA tenim organitzada, va despertar-se en nostre esperit viva y vigorosa una aspiració altres vegades sentida, un desitg que voldrien veure satisfet molts aimants de la cultura de nostra terra: la de fer, la de que faci aquest CENTRE EXCURSIONISTA l'inventari gràfic de Catalunya.

Fàcil es demostrar la conveniència d'aquesta obra, el seu alt interès científic y patriòtic. En ella la geografia, les ciències naturals y l'història trobarien un element valiosíssim pera llur progrés; per ella l'amor sentimental a la patria, tant extès, tant intens entre nosaltres, ajudariem a fer-lo més conscient, més fonamentat en el coneixement real de la mateixa.

L'imatge, la reproducció fotogràfica o pel gravat, el dibuix a la ploma o ab llapiç, són considerats avui elements indispensables pera l'estudi dels pobles y de les civilitzacions. La natura y l'art, la terra y l'home, els fruits de la terra y les obres dels homes, han sigut comparats y analisats ab èxit creixent, mercès a la representació gràfica. Sense aquesta, ¿quantes investigacions estariem encara per fer, quants descobriments haurien sigut impossibles?

La geografia, totes les branques de l'història, les ciències naturals, — ja ho hem dit, — treuen grans beneficis de la reproducció gràfica, però qui d'una manera més concreta la necessita es l'història de l'art, l'arqueologia.

Fa pocs dies en Pierre Paris explicava que l'haver vist una

1) Conferència llegida en el Centre'l 31 de Desembre de 1908.

fotografia d'un vas o gerra trobada a Espanya, prop de Saragoça, li havia suggerit l'idea de l'existència d'una escola de ceràmica ibèrica ab influència miceniana, teoria de gran interès, que desde aleshores ha anat desenrotllant.

El croquis, la petita fotografia ensenyada per l'amic, publicada incidentalment ab altre objecte, ha senyalat moltes vegades orientacions a seguir, l'origen de trascendentals estudis.

Intentarem posar en evidència l'utilitat que tindria la formació d'un inventari artístic-gràfic de Catalunya. Y lo que d'una manera indubtable creyem serà admès com a cosa convenient, respecte l'història de l'art, fàcilment esperem que, per la semblança de les aplicacions, se considerarà d'adaptació estimable a altres ordres de coses y coneixements.

«Dia vindrà—ha escrit l'André Michel—que l'història de l'art consistirà en una serie de *corpus*, d'albums d'imatges ben classificades.»

Vet-aquí la millor defensa de nostres propòsits, el més fort argument en favor seu. El mestre ha definit ab frase justa l'ideal modern de l'història de l'art. La seva aspiració es conèixer el major nombre d'exemplars possible, posar unes obres al costat de les altres y presentar les relacions que entre elles existeixen, no ab comentaris, sinó gràficament. Teoritzar lo menos possible; citar exemples, fets. Es aquesta la tendència actual de l'arqueologia: adoptar un mètode científic semblant al que se segueix per classificar les espècies dels regne animal y vegetal. Cada exemplar té entre les seves variants un lloc precís; se fixen les seves característiques, s'en fan agrupaments, s'ordenen metòdicament. Com més extensa siga la colecció que s'en conegui d'una manera més precisa, podran relacionar-se, podrà fer-se l'història de l'art.

Lo primer que necessita aquell que's proposa estudiar una especialitat artística es tenir notícia de les obres que puguin referir-se a l'objecte perseguit. Per això les simples explicacions parlades, les notes escrites, fent constar l'existència de dites obres, han sigut sempre d'un valios interès. Per això'ls butlletins de nostres societats excursionistes fins avuy publicats, tenen gran apreci. En ells s'hi troba com un index de lo més granat que desde'l punt de vista artístic presenta Catalunya; plana a plana han sigut fullejats, traient-ne anotacions, base de llibres ja publicats y en preparació.

El dato escrit, ocupant potser mitja ratlla del vells butlletins excursionistes, ha fet empendre llargs viatges: era precis comprovar aquelles indicacions que podien tenir importància. Y a voltes

l'home estudiós que això va fent, se troba ab coses molt diferents de les que esperava.

El dato gràfic té grans aventatges, condicions molt superiors a la descripció parlada o escrita; són més difícils les sorpreses, les divagacions. Per això la ciència arqueològica rebria grans beneficis de l'existència de l'inventari gràfic de Catalunya. ¡Quantes noves d'interès pera un estudi determinat podria proporcionar! ¡Quantes visites inútils, quant temps, quants diners estalviaria! ¡Com serien més fàcils els estudis arqueològics entre nosaltres!

Un exemple exposaré pera demostrar la conveniència d'aquest inventari gràfic.

Si comparem l'ornamentació romànica dels principals monuments de Catalunya, observem essencialíssimes diferències; els procediments, l'escola, les influències, són diversos. Sembla que hi hagi entre uns y altres absoluta independència. Sant Benet de Bages, Ripoll, Santa Maria de l'Estany, Sant Cugat, Lleida, Tarragona, presenten uns cambis de factura extraordinaris. Obres capdals de l'esculptura romànica en temps molt distants, queden en part justificades tals diferències. Més no van néixer dites obres per generació espontània: en els centenars de monuments romànics existents a Catalunya s'hi han de trobar per força'ls antecedents o bé les conseqüències.

Aquelles grans obres han de tenir necessàriament relació ab altres d'importància secundària. No s'hi arriba d'un salt a les altures. Els mestres de la terra que varen fer-les tingueren en altres llocs d'ensajar-se; els forasters que'ns dugueren nous sistemes formaren deixebles, y com jamay l'obra artística ha aparegut isolada, existeixen, sens dubte, obres posteriors de les mateixes mans.

Establir la cronologia, les relacions existents entre l'esculptura romànica de nostres monuments, es assumpte de gran importància. Doncs bé: fins que s'hagi aplegat un bon nombre de fotografies de detalls romànics no serà possible precisar l'història de l'esculptura ornamental a l'Edat Mitjana a Catalunya.

Y lo que diem de l'esculptura romànica, pot també aplicar-se a la pintura gòtica, aquesta manifestació tant vigorosa de la personalitat artística catalana. Molts exemplars s'en coneixen, molts han sigut publicats y estudiats, més encara en romanen d'ignorats en les antigues iglesies.

Fa pocs dies una colecció de postals d'Esparraguera que arribà a les meves mans va fer-me avinent l'existència, en l'ermita del Puig, propera a la vila, d'un retaule d'interès, en qual compar-

timent principal s'hi troba representada, de singular faisó, l'imatge del Pare Etern. Y aquesta admirabilíssima pintura, també gòtica, de la Mare de Déu de la Llet, a Torroella de Montgrí, que la present exposició de postals ens ha fet conèixer, ¿no es aixís mateix altre exemplar ben digne de que's vulgarisi'l seu coneixement?

L'història de nombroses branques de l'art, l'orfebreria, els ferros forjats, l'indumentaria, y altres, trobarien en la constitució de l'inventari gràfic de Catalunya un medi poderós pera'l seu progrés.

La present exposició, ab tot y no haver sigut organizada ab tal objecte, permet fer-ne de comparacions, en presenta de notícies valioses pera l'història del nostre art.

Aixís són de notar l'absis de Sant Esteve de Bas y el claustre del monastir de Gualter, d'un romànic molt primitiu, entre les construccions religioses.

Interessantíssim es l'agrupament de torres, castells y cases fortificades; caldria que s'hi fixés en aquest punt l'atenció. Mereixen esment la casa-castell de Cornellà; la torra rectangular de can Vilà, a Vallgorguina del Vallès; la dels Encantats, a Caldetes, de planta circular, semblant a moltes altres de la costa; els castells de Verdú, Belcaire, Maldà, Gelida; les fortificacions de Torroella de Montgrí.

També resulten apreciables els datos referents a l'art barroc. Aixís les fatxades de Caldes de Montbuy, Sant Martí de Maldà y la de l'iglesia de Sant Celoni, ahont s'hi troben majestuosos esgrafiats; l'altar de Sant Antoni a l'iglesia de Sant Francisco de Berga y altre de Bagà; els grandiosos retaules de Palafrugell y Caldes de Montbuy; y la capella, de gust exquisit, de l'Universitat de Cervera. Respecte arquitectura civil del Renaixement y barroquisme, trobem les cases de la vila de Cervera, Tàrraga y Agramunt, exemples valiosos de l'època.

Y les creus de pedra de Santa Coloma de Queralt, Balaguer y Castellnou de Seana a l'Urgell; y les pintures romàniques y gòtiques de les valls d'Aneu, en iglesies cobertes ab fusta, y ferros romànics de decoració de portes, y el campanar gòtic rural de Ventolà a la Vall de Ribes, y tantes y tantes altres notícies, algunes inèdites.

Y com a parèntesis, perquè'm seria després difícil referir-me altre cop a la present exposició, vui esmentar algunes postals que figuren en aquesta, que no són d'assumpte artístic, com tampoc les esplèndides marines y paisatges de les encontrades més belles de Catalunya, però que han sigut contemplades ab plaer y tindran

també algun dia valor documental. Me refereixo als tipos y costums populars. Aquella *filadora*, ab el covet de llana al costat, no té preu. Aquell llenyater d'Andorra, aquell pastor dels cims de Malandrau, aquells pagesos llaurant l'artiga del pla de les Arenes, la barraca de Carboners a Sant Hilari, la tornada dels sardinals a La Escala, la mort del porc a Artesa de Segre y, per fi, el típic Consell General de la Vall d'Andorra, ab les seves singulars capes y tricornis, són un conjunt preciós de tipos y escenes arrancades de la vida catalana, que seria convenient guardar per sempre. Tornem al nostre tema.

Les nacions civilisades s'en preocupen de la formació d'inventaris gràfics de les obres d'art, que procuren desenrotllar ab esplendidesa. Catàlegs, arxius de clixés y fotografies, museus de reproduccions, museus nacionals, són el medi de que's valen els pobles cultes pera inventariar les seves riqueses artístiques y fer-ne l'història.

A França, sota la dependència del Ministeri d'Instrucció Pública y Belles Arts, hi ha la Comissió de Monuments Històrics, que cuida de reunir clixés reproduint l'art del país. Més d'onze mil fotografies figuren en el magnífic catàleg editat per donar a conèixer dites coleccions. Allí's troba tot lo que té algun interès, ampliant-se continuament. Monuments arquitectònics en conjunt y detall, elements de fusta y ferro, tresors d'iglesies, vestits y teixits, pintures murals, vidrieres de colors, etc.

A Espanya també se n'ha preocupat el Govern d'inventariar per escrit les obres d'art. L'inventari escrit es el complement de tot inventari gràfic; es més fàcil de fer y, per tant, pot esser més complet. Per R. D. del 1.er de Juny de 1900 va disposar-se la formació del catàleg monumental y artístic de la nació. Una persona entesa quedava encarregada en vuit mesos de temps y per 800 pessetes mensuals, ab les quals devia pagar gastos de viatges, de fer l'inventari de cada província; després allargaren el temps fins a dos anys; de manera que per acabar l'obra s'haurien de menester 98 anys. Posteriorment s'aumentaren un xic les consignacions y el nombre de persones encarregades de la feina; l'any passat se deya que eren fets, després de sis anys de treball, els catàlegs d'Avila, Salamanca, Zamora y Córdoba: total quatre províncies. Fins a 49... La feina es llarga.

La veritat es que una obra d'aquesta naturalesa es difícil. Si, d'acord ab la protecció oficial, no s'han publicat per endavant monografies y llibres d'història de l'art; si no existeixen catàlegs d'especialitats, inventaris regionals, fets pels particulars y corpora-

cions locals; si l'Estat ho té d'improvisar tot, quasi es impossible pensar conseguir tant bon propòsit.

Aquesta feina de preparació, pera que Catalunya tinga un catàlec de les seves obres d'art, complet, precís, perfecte, es la que crec que deu fer el CENTRE EXCURSIONISTA, portant a terme l'obra de l'inventari gràfic. Obra que en sí pot ésser valiosa, obra que'ns ha d'ajudar a fer-ne altres de més grans, avuy ideal, avuy aspiració, per pocs sommiades, per pocs volgudes, però que han d'ésser: l'Historia de l'Art Català, el Museu Nacional de Catalunya.

¿Com té d'executar el CENTRE EXCURSIONISTA l'obra de l'inventari gràfic?

La feina no es del tot nova: ja es començada. Existeixen en aquest CENTRE dos seccions que d'algun temps hi treballen, encara que hagi sigut sense una finalitat ben determinada. La Secció de Fotografia, ab el gran aplec de clixés pera la projecció, que aquests darrers anys ha anat coleccionant; la Secció d'Arquitectura, ab els centenars de proves fotogràfiques que guarda en ses carpetes, han fet ja bona cosa en tal sentit.

Doncs bé: no's tracta més que d'ampliar aquest treball, de seguir ab major força y activitat, ab més intenció y mètode, la recollida d'imatges, de reproduccions gràfiques, de les obres d'art de Catalunya.

Estic segur que algú dels que m'escolta pensarà que'l meu propòsit es molt modest; que, donades les forces del CENTRE EXCURSIONISTA, els seus socis corresponsals, la seva historia, podria fer una cosa més gran, més completa. Per què fer sols un inventari gràfic? ¿No podriem emprendre l'obra del catàlec escrit de l'art català? Y per què limitar-nos a l'art? No podriem estendre'ns desde ara a l'història natural, a l'agricultura, a l'industria, al comerç? No pot fer el CENTRE EXCURSIONISTA'l diccionari geogràfic complet de Catalunya? Potser sí. Més les dificultats creixerien, l'organització de l'obra necessita molta més gent y diners.

Crec que de moment ja podriem donar-nos per satisfets si conseguíssim emprendre ab calor l'obra de l'inventari gràfic. Aquesta es una part d'aquella més completa de que parlavem, però que en sí sola ja té valor absolut.

D'altra banda es d'urgència començar-la. Les edicions d'imatges que's publiquen, moltes ja no's repetiran; si ara no les arrepleguem, may potser podrem fer-ho. Hi ha coses que desapareixen; la seva reproducció arxivada, serà un dia inapreciable.

La feina es fàcil.

Tots aquells que aneu pel món, que seguïu Catalunya senzillament per fruir del seu espectacle, ¡quant bé podrieu fer si penséssiu en l'obra de l'inventari gràfic que hem de desenrotllar en aquest CENTRE EXCURSIONISTA!

Aquelles postals que compreu, aquells clixés que impressioneu sense objecte, poden tenir important aplicació. Y els editors ens negaran, pera tant enlairat fi, un exemplar de les publicacions, de les postals que publiquin?

Tingueu-ho present. El gravadet més insignificant, la fotografia més torta, més desfocada, el dibuix més fet a correueta, l'imatge del recó més amagat de Catalunya, poden tenir un interès gran pera l'inventari gràfic. Porteu-ho tot aquí, doneu-li tot lo que feu, tot lo que trobeu, al CENTRE EXCURSIONISTA. Ho anirem arxivant, classificant, y temps a venir la síntesi valiosa de l'esforç de tots serà fonament estimat, fonament agrahit pels homes estudiosos que vindran a investigar-hi. Haureu fet, com deya al començar, obra científica y obra patriòtica.

Donaria també ocasió aquesta recollida de fotografies y impresos a una serie d'exposicions de lo que s'anés rebent, que no hi ha dubte podrien tenir constantment, ab la seva varietat, atractiu.

¿Y aont millor que en el CENTRE EXCURSIONISTA pot iniciar-se y desenrotllar-se l'obra de l'inventari gràfic? Creyem poder-ho dir molt alt, que bé poden alabar els novament vinguts aquí, la respectabilitat del CENTRE, obtinguda per l'esforç dels que'ns han precedit en molts anys. L'història, l'ambient d'aquesta casa, es el més propici a l'èxit de l'obra.

Un altre argument a favor de l'idea exposada: hi ha escampats per Catalunya innumbrables objectes artístics que són de dret de la nació, de la colectivitat; que, heredats dels avant-passats, en tenen els seus posseïdors sols l'ús-de-fruit, no la plena propietat. Tals els del comú, de les iglesies, de certes corporacions. Doncs bé: la manca de catalogació, el que consti d'una manera certa la seva existencia, permet la venda indeguda d'aquests objectes. Tot lo que ha sigut publicat, catalogat, inscrit en un registre, es més difícil d'enagenació. Nostre inventari gràfic serviria per impedir l'exportació de nostre patrimoni artístic, per rescatar potser algun dia lo indegudament venut.

En resum: voldria que, com a síntesis d'aquesta conferencia, els presents recordessin, y esbandissin força entre'ls aimants de Catalunya, les següents idees:

1.ª El CENTRE EXCURSIONISTA té empresa ja de temps, y's proposa desenrotllar ab major força, l'obra de l'inventari gràfic de Catalunya.

2.ª L'inventari gràfic es format d'imatges, obtingudes per qualsevol procediment, de coses d'interès de Catalunya: dibuixos, gravats, fotografies, postals, clixés pera projecció.

3.ª El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA agrahirà fonament tots els donatius que se li facin ab destí a l'inventari gràfic.

Capítol 88
BIBLIOTECA
del
CENTRE EXCURSIONISTA
de
CATALUNYA

~~Arxiu~~ 4992
Prestatge 7/45171
Núm.